

به نام خدای مهربان

درس سوم فنون ادبی یازدهم

آموزش و پرورش عشایری لرستان

سجاد فرخ نژاد

تشبیه

- شیوه‌های گوناگونی برای آفرینش تخیل و بیان معانی وجود دارد که مهمترین آن‌ها چهار آرایه است که در علم بیان بررسی می‌شوند:

- ۱- تشبیه
- ۲- مجاز
- ۳- استعاره
- ۴- کنایه

تشبیه

سجاد فرخ نژاد

وقتی چیزی یا کسی را از نظر داشتن ویژگی یا صفت مشترک به کسی یا چیز دیگر که آن ویژگی را داشته باشد مانند کنند.

تشبیه یعنی ادعای همانندی یا شباهت

ارکان تشبیه

تشبیه دارای چهار رکن است:

مُشَبَّه: آنچه به چیزی مانند شود؛

مُشَبَّهٌ بِهِ: آنچه مشبَّه را بدان مانند کنند؛

وَجْهٍ شَبَّه: صفت مشترکِ مشبَّه و مشبَّهٌ بِهِ؛

ادات تشبیه: برخی از حروف اضافه از قبیل: چو،
همچو، چون، مانند و ...

مثالهایی از تشبیه در شعر

ID:sajad_farokhnezhad

○ روی تو چون نوبهار جلوه گری می کند

○ زلف تو چون روزگار پرده دری می کند

○ وفای توست چون عمر من و ماند

○ به محشر وعده ی دیدار جانا

مُشَبَّه:

مُشَبَّه بـه:

وَجْهٍ شَبَّه:

ادات تشبیه:

سجاد فرخ نژاد

ارکان تشبیه

و او به شیوه باران پر از طراوت و تکرار بود

مشبه: او

مشبه به: باران

ادات تشبیه: به شیوه

وجه شبه: پر از طراوت و تکرار بودن

سجاد فرخ نژاد

ارکان تشبیه

بلم آرام چون قویی سبکبار
به نرمی بر سر کارون همی رفت

مشبه : بلم

مشبه به : قویی سبکبار

وجه شبه: به نرمی رفتن

ادات تشبیه: چون

انواع تشبیه از نظر پایه‌های تشبیه

سجاد فرخ نژاد

- **الف - تشبیه گسترده (مفصل:)**
- تشبیهی است که چهار رکن تشبیه یا سه رکن تشبیه را در خود داشته باشد.
- نامت در چشمانم / چون لاله، سرخ / چون نسترن سپید / و مثل سرو، سبزمی ایستد». نامت: مشبه / لاله، نسترن و سرو: مشبه به / چون و مانند: ادات تشبیه / سرخ، سپید و سبز: وجه شبه
- «چو دریای خون شد همه دشت و راغ»
- دشت و راغ: مشبه / دریای خون: مشبه به / چو: ادات تشبیه

انواع تشبیه از نظر پایه‌های تشبیه

سجاد فرخ نژاد

ب – تشبیه فشرده (مجمل):

تشبیهی است که فقط دو رکن اصلی تشبیه یعنی مشبه و مشبه به را دارد.

درنگذ عشق درگفت و شنید / عشق دریایی است قعرش ناپدید

عشق: مشبه / دریا: مشبه به

حذف ادات تشبیه و وجه شبه، تشبیه را خلاصه کرده است به این نوع تشبیه تشبیه رسا یا بلیغ نیز میگویند.

ارزش ادبی تشبیه بلیغ بیش از تشبیه گسترده است.

الف – تشبیه بلیغ اضافی:

وقتی مشبه و مشبه به، به صورت ترکیب اضافی،
(مضاف ومضاف الیه) به کار رود.

نمونه: مس وجود، کیمیای عشق، چراغ دانش، و آتش خشم

ب – تشبیه بلیغ اسنادی:

وقتی «مشبه به» به «مشبه» اسناد داده شود یعنی همراه یک
فعل اسنادی به کار برده شوند.

دانش چراغ است. / عشق کیمیا است. /

الف – تشبیه بلیغ اضافی:

چراغ / دانش،
مشبه به / مشبه

ب – تشبیه بلیغ اسنادی:

دانش – مشبه –
چراغ – مشبه به –
است. فعل اسنادی

تشبیه فشرده یا بلیغ

سجاد فرخ نژاد

مثالهایی از تشبیه بلیغ

ID:sajad_farokhnezhad

- شب **ظلمت** و بیابان، به کجا توان رسیدن
- مگر آن که **شمع** **رویت** به رهم چراغ دارد

- سر ما فرو نیاید به **کمان** **ابروی** کس
- که درون گوشه گیران ز جهان ، فراغ دارد

خودارزیابی

اگر چو مرغ بنالم

مشبه(من) // مشبه به(مرغ)// ادات تشبیه(چو) // وجه شبه(نالیدن)

تو همچو سرو بیالی

مشبه(تو) // مشبه به(سرو)// ادات تشبیه(همچو) // وجه شبه(بالیدن)

وگر چو ابر بگریم

مشبه(من) // مشبه به(ابر)// ادات تشبیه(چو) // وجه شبه(گریه کردن)

تو همچو غنچه بخندی

مشبه(تو) // مشبه به(غنچه)// ادات تشبیه(همچو) // وجه شبه(خندیدن)

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

پیش کمانِ ابرویش لابه همی گنم ولی
گوش کشیده است؛ از آن گوش به من نمی کند

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه : ابرو

مشبه به: کمان

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

دل گرفتار بلای عشق توست / جان شهید کربلای عشق توست

بلای عشق: عشق: مشبه / بلا: مشبه به تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

کربلای عشق: عشق: مشبه / کربلا: مشبه به تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

جان شهید کربلا است: تشبیه فشرده یا بلیغ اسنادی

جان: مشبه // شهید کربلا: مشبه به

خودارزیابی

صدا چون بوی گل در جنبش آب
به آرامی به هر سو پخش می گشت

مشبه	مشبه به	وجه شبه	ادات تشبیه
صدا	بوی گل در جنبش آب	به آرامی پخش شدن	چون

خودارزیابی

نفس کز گرمگاه سینه چون می آید برون ، ابری شود تاریک / چو دیوار ایستد
 درپیش چشمانت، نفس کاین است، پس دیگر چه داری چشم
 ز چشم دوستان دور یا نزدیک ؟

مشبه	مشبه به	وجه شبه	ادات تشبیه
نفس	ابر	تاریکی و مانع دید شدن	چون
نفس	دیوار	ایستادن در مقابل فرد و مسدود کردن راه او	چو

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

پشت هیچستان، چتر خواهش باز است، / تا نسیم عطشی در بن برگی
بدود. / زنگ باران به صدا می آید.

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
چتر	خواهش
نسیم	عطش
زنگ	باران

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

هرچه به گرد خویشتن می نگرم دراین چمن **آینه ی ضمیر من** جز تو نمی دهد نشان.

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
آینه	ضمیر من

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

اگرای عشق پایان تو دور است / دلم غرق تمنای عبور است
برای قد کشیدن در هوایت / دلم مثل صنوبرها صبور است
زمین چو سینه ی سهراب زیر جوشن برگ / فرونشسته در آن ناوک صنوبر وغان
مانند پنبه دانه که در پنبه تعبیه است / اجرام کوه هاست نهان در میان برف

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
جوشن	برگ
ناوک	صنوبر

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

اگرای عشق پایان تو دور است / دلم غرق تمنای عبور است
برای قد کشیدن در هوایت / دلم مثل صنوبرها صبور است
زمین چو سینه ی سهراب زیر جوشن برگ / فرونشسته در آن ناوک صنوبر وغان
مانند پنبه دانه که در پنبه تعبیه است / اجرام کوه هاست نهان در میان برف

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
جوشن	برگ
ناوک	صنوبر

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

- پاسی از شب رفته بود و برف می بارید، / چون پرافشان پری های هزار افسانه-
ای از یادها رفته /

- تشبیه گسترده (مفصل:)

مشبه	مشبه به	وجه شبه	ادات تشبیه
برف	پری های پرافشان	-----	چون

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

دگر باره خیاط باد صبا / براندام گل دوخت رنگین قبا

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
خیاط	باد صبا

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

مراکز جام عشقت مست گشتم / وصال و هجر یکسان
می نماید /

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
جام	عشق

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

گاهی که **سنگ حادثه** از آسمان رسد
اول بلا به مرغ بلندآشیان رسد

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
سنگ	حادثه

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

خانه دل ما را از کرم عمارت کن
پیش از آن که این خانه رو نهد به ویرانی

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
خانه	دل

خودارزیابی

زندگی آتشگهی دیرنده پابرجاست
گریفر و زیش، رقص شعله اش در هر کران پیداست
ورنه، خاموش است و خاموشی گناه ماست

• تشبیه گسترده (مفصل:)

مشبه	مشبه به	وجه شبه	ادات تشبیه
زندگی	آتشگهی	دیرینه و پا برجا بودن	-----

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

حریر باورم از شعله ی ندامت سوخت
که بر کویر عطشناک نیستم چون ابر

تشبیه فشرده یا بلیغ اضافی

مشبه به	مشبه
حریر	باور
شعله	ندامت

خودارزیابی

مرا درد دل درخت مهربانی / به چه ماند؟ به سروبوستانی

سجاد فرخ نژاد

مشبه	مشبه به	وجه شبه	ادات تشبیه
مهربانی	درخت	-----	-----
درخت مهربانی در دل من	سرو بوستانی		به چه ماند؟

خودارزیابی

آورده اند که در ناحیت کشمیر، متصیّدی خوش و مرغزاری نزه بود که از عکس ریاحین او پرزاغ چون دم طاووس نمودی و در پیش جمال او دم طاووس به پرزاغ مانستی.

سجاد فرخ نژاد

مشبه	مشبه به	وجه شبه	ادات تشبیه
پرزاغ	دُم طاووس	-----	چون
دُم طاووس	پرزاغ	-----	مانستی

خودارزیابی

هرگز کسی نداند بدین سان نشان برف
• گویی که لقمه‌ای است زمین در دهان برف

سجاد فرخ نژاد

مشبه	مشبه به	وجه شبه	ادات تشبیه
زمین	لقمه‌ای در دهان برف	-----	گویی

خودارزیابی

اییات حافظ ، سعدی و فخرالدین عراقی تشبیه فشرده است اما اییات خواجهوی کرمانی و کمال الدین اصفهانی تشبیه گسترده است.

سجاد فرخ نژاد

به طور کلی درسبک عراقی بیشتر از تشبیه فشرده استفاده شده است.

سجاد فرخ نژاد

خودارزیابی

چو دریای خون شد همه دشت و راغ
جهان چون شب وتیغ ها چون چراغ

چُ دریا || یِ خون شد || هَمِ دِش || تِ رَاغ

جَ هان چن || شَبُ تی || غِ ها چُن || چِ رَاغ

فعولن - فعولن - فعولن - فَعَل

اللَّهُ

سجاد فرخ نژاد

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

«به بندگانم بگوسخنی بگویند، که بهترین باشد»

اسرا_آیه_۵۳

آموزش و پرورش عشایری لرستان